
Věda je jen dvojího druhu: dobrá, nebo špatná

Věda je jen dvojího druhu: dobrá, nebo špatná

Jako zástupce oboru, který obvykle bývá s typicky českým despektem řazen mezi tzv. „humáče“, zřejmě nejsem tím nejpovolanějším, abych se vyjadřoval ke kvalitě vědy u nás obecně. Navzdory tomu se ale přece jen pokusím krátce představit svůj subjektivní názor a náhled na to, proč se české vědě nedaří získávat „nobelovky“ či jejich obdoby v jiných oborech: až na čestnou výjimku z poslední doby, profesora Tomáše Halíka.

Nedaří se nám to, přestože jsme v některých oborech nepochybně na vrcholu možného stavu věcí a blízko těm nejvýznamnějším oceněním (kvůli kterým ale přirozeně nikdo z vědců vědu nedělá). Svá slova míním hlavně jako úvahu o tom, proč? r?ada veleu?spe?s?ny?ch c?esky?ch oboru? neni? mnohem delsi?.

Kafemlejnec bere energii a čas

V první? r?ade? se na souc?asne?m stavu vy?znamnou me?rou podi?li? obecny? pr?i?stup administra?toru? ve?dy. Te?ch u?r?edni?ku?, kter?i? musí? vs?e a kaz?de?ho a za vs?ech okolnosti? ne?jaky?m zpu?sobem bodovat. Nema? cenu zmín?ovat „kafemlejnec“, pro ne?jz? musí? sami ve?dci lopotne? pr?ipravovat podklady a jenz? je az? chorobny? m zpu?sobem pouz?i?va?n pro patronizova?ni? vybrany?ch ve?decky?ch odve?tvi?. Jenom na okraj: kdyby ne?kdo pr?is?el s ne?c?i?m takovy?m na univerzita?ch Ivy League (kde jsem měl možnost přednášet a jejichž prostředí velmi dobře znám), je třetina tamních vědců bez zaměstnání... Zbytečně tak mrháme energií a časem, jež mohou, respektive musí chybět jinde.

Významným problémem a zhoubou je i záměrná polarizace vědeckého prostoru. V důsledku lobbismu nebo hrubé neznalosti s obory leckdy třídí na užitečnější a méně užitečné. Ty, jejichž význam je pro společnost značný, ale jež nefungují na prostém principu „dolar dovnitř, deset dolarů ven“, se pohybují na pokraji likvidace a nezřídka jsou s velkou chutí zostouzeny. Věda je přitom jen dvojího druhu: dobrá, nebo špatná. Ne tak v Česku. U nás se základní výzkum stal skoro nadávkou a zbožňovanou mantrou je slovo „inovace“. Kdo z vědců nedokáže obratem odpovědět na otázku „K čemu je to dobré“, je považován za člověka, který není zcela při smyslech. I díky tomu se to ve vědě hemží „brouky Pytlíky“, kteří znají odpověď na vše, a vědeckými „podnikateli“, již jsou experty na psaní projektů s „vyhledávanými“ tématy. Těch, kteří se nebojí říci „já nevím“, je stále méně. Já sám si přitom těch, kteří dokážou říci „nevím“ (a jsou přitom nepochybně kvalitními vědci) a vykazují sklony k schizofrenii, protože si nikdy nejsou jisti správností cesty, velmi považují. Kvalitní věda musí stát na neustálém puzení k hledání cesty, tomto nekončícím procesu, jehož konec obvykle nelze dohlédnout.

Konkurenci musí vytlačit spolupráce

Bohužel v České republice není ani zdaleka automatické to, co například ve Spojených státech amerických: mezioborová spolupráce a letní školy a semináře, na nichž se může například potkat genetik s lingvistou a historik s chirurgem. U nás je, bohužel, běžnou normou boj mezi jednotlivými obory a vzájemné hanění. K tomu často přistupuje umělá antagonizace vztahu vysokých škol a Akademie věd ČR. Věda jako taková se často bere jen jako nástroj a prostředek, třebaže primárně by měla sloužit k poznávání světa, k poznávání a uchopování nového. Že to je kvalita, o kterou zhusta ani zdaleka s ní i jakákoli vize. Jde sice o symbolickou záležitost, jenže: leckdy si ani neuvědomujeme, jak moc naše mysl se symboly pracuje.

Přitom je více než zřejmé, že je to právě dnešní doba a stav civilizačního vývoje, které před nás kladou velké výzvy a nutně vedou k nezbytnosti mnohem kvalitnějšího poznávání světa a k mezioborové spolupráci. Situace v energetice,

technologiích, změnách klimatu či vývoji civilizací na této planetě jsou takové povahy, že jen pošetilý a málo informovaný jedinec nebo zájmová skupina mohou tvrdit, že s pomocí jednoho oboru nebo směru výzkumu vše vyřešíme, a proto je třeba ostatní zašlapat do země, protože každý přece vidí, že jsou k ničemu.

Z historie vědy je známo, že inovace samotné i přes svou velkou a nespornou důležitost velké, kruciólní problémy nikdy zcela nevyřešily. Stejně tak je známo, že výsledek základního výzkumu nelze předjímat. Není nijak překvapující, že i penicilin, jeden z klíčových objevů dvacátého století, byl objeven víceméně náhodou. Pak ovšem příjmy z licence na jeho výrobu zajistily finanční prostředky britské vědě na desetiletí dopředu.

Podobně kritickým faktorem se mi na základě vlastní zkušenosti jeví i velmi škodlivá tendence ke „zlidovění“ vysokého školství a zejména univerzit, jež má za cíl naplnit tabulky o počtu vysokoškolsky vzdělaných obyvatel Evropské unie. To má přirozeně leckde závažný vliv na kvalitu výuky i kvalitu jednotlivých stupňů výuky a finálních prací. Nejde, dokládá konečně i to, že z názvu Rady pro výzkum, vývoj

Úspěch není hanbou

Jako další velký problém vidím obecný stav české společnosti, která má ujímání z toho, je-li někdo hodnocen výjimečně, má-li výjimečné schopnosti a výjimečné výsledky. To se přirozeně projevuje i v akademickém prostředí, i když se na tomto poli již dosáhlo důležitého posunu.

V rámci vymezeného prostoru k této úvaze není možné se vyslovit ke všem možným aspektům problému stavu české vědy. Navíc k tomu postrádám mnohé důležité kompetence. Nicméně jsem přesvědčen, že hlavní problém české vědy spočívá v představě o tom, co věda vlastně je (vynecháme-li „business“), postojích k tomu, co od ní očekáváme, a v odvaze chtít dosahovat těch nejvyšších vrcholů. Aby se na této cestě ocitalo stále více vědců a vědeckých týmů, vyžaduje chování, jež v této zemi stále není normou a které logicky přitahuje reakce proměnlivé povahy a kvality.

Abych nekončil zcela pesimisticky: v poslední době nabývám přesvědčení, že alespoň moje alma mater, Univerzita Karlova, dělá všechno pro to, aby se věci změnily k lepšímu.